

УДК 65.012.32: 339.166.5

Н.П. Корогод, канд. пед. наук, доц.,
Д.О. ВоротніковаНаціональна металургійна академія України,
м. Дніпропетровськ, Україна, e-mail: n.korogod@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ

N.P. Korogod, Cand. Sci. (Ped.), Associate Prof.,
D.O. VorotnikovaNational Metallurgical Academy of Ukraine, Dnipropetrovsk,
Ukraine, e-mail: n.korogod@gmail.com.

PECULIARITIES OF LEGISLATIVE REGULATION OF TECHNOLOGY TRANSFER

Мета. Проведення аналізу Закону України „Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій“ та його співставлення з іншими нормативно-правовими актами, окремі положення яких мають відношення до трансферу технологій, а також виявлення суперечностей між даними нормативно-правовими актами та недоліків у Законі.

Методика. Проведені дослідження ґрунтуються на використанні методів аналізу та синтезу, групування й порівняння, а також системного аналізу.

Результати. Розглянуто та проаналізовано Закон України „Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій“. Виявлено невідповідності між даним Законом та іншими нормативно-правовими актами, а саме: Цивільним кодексом України, Законом України „Про наукову і науково-технічну діяльність“, законами України, що регулюють відносини у сфері інтелектуальної власності. Надано пропозиції щодо можливих шляхів правового врегулювання трансферу технологій в Україні.

Наукова новизна. Полягає в тому, що запропоновано відкоригувати поняття „технологія“, „об’єкт технології“, доповнити та розширити поняття „трансфер технологій“, що наведено в Законі України „Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій“, а також визначені питання, що не висвітлені в чинному законодавстві, проте потребують законодавчого регулювання.

Практична значимість. Висновки даного дослідження можуть бути основою для вдосконалення законодавчої бази України щодо кожного етапу трансферу технологій.

Ключові слова: *технологія, трансфер технологій, інтелектуальна власність, науково-технічна діяльність, об’єкти права інтелектуальної власності, інноваційна діяльність*

Постановка проблеми. За останні декілька років на Україні було прийнято ряд нормативно-правових актів щодо регулювання питань інтелектуальної власності в цілому та безпосередньо трансферу технологій. При цьому багато питань залишається невисвітленим. Раціональне функціонування будь-якої галузі неможливе, у першу чергу, саме через прогалини в законодавстві. А через те, що на сьогоднішній день без трансферу технологій неможливий розвиток як окремого підприємства, так і країни в цілому – питання законодавчого регулювання цієї галузі набувають статусу першочергових.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковими дослідженнями з питань трансферу технологій займалися вітчизняні та зарубіжні вчені, а саме: Падучак Б., Тітов В., Гарєєв Т., Іжевський П., Капіца Ю., Махновський Д., Шовкалюк В., Андрощук Г. та інші. Проте проблеми законодавчого регулювання трансферу технологій потребують більш ретельного вивчення.

Постановка завдання. Метою даної статті є проведення аналізу Закону України „Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій“

(далі – Закон) та його співставлення з іншими нормативно-правовими актами, окремі положення яких мають відношення до трансферу технологій, а саме: Цивільного кодексу України, Закону України „Про наукову і науково-технічну діяльність“, законів України, що регулюють відносини у сфері інтелектуальної власності. Виявити суперечності між даними нормативно-правовими актами та недоліки у Законі, запропонувати їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основний Закон, що має регулювати всі питання, пов’язані з трансфером технологій, – це Закон України „Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій“. Але чи дійсно регулює цей нормативно-правовий акт усі етапи трансферу технологій – буде розглянуто нижче.

Зупинимось, у першу чергу, на визначенні поняття „технологія“. Відповідно до Закону, технологія – це результат інтелектуальної діяльності, сукупність систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік, строк, порядок та послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації й зберігання продукції, надання послуг [1]. У нормативно-правових актах не зустрічається визначення „інтелектуальної діяльності“. Тож у Законі доцільно замінити поняття „інтеле-

ктуальної діяльності“ на „науково-технічну діяльність“, яка визначається як інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання й використання нових знань у всіх галузях техніки та технологій [2].

За Законом об'єктом технології є наукові та науково-технічні результати, об'єкти права інтелектуальної власності (зокрема, винаходи, корисні моделі, твори наукового, технічного характеру, комп'ютерні програми, комерційні таємниці, ноу-хау або їх сукупність), в яких відображено перелік, строк, порядок та послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації й зберігання продукції [1].

Слід зазначити, що визначення об'єкту технології потребує певного корегування. По-перше, у Законі України „Про наукову та науково-технічну діяльність“ відсутнє поняття „науково-технічний результат“, а йдеться про наукові та науково-прикладні результати. Натомість у даному Законі вдало наведені визначення поняття „науково-технічної діяльності“ і „науково-технічної розробки“, що мають безпосереднє відношення до об'єкту технології [2].

По-друге, перелік об'єктів права інтелектуальної власності, наведених у визначенні об'єкту технології, потребує змін та доповнень. Взагалі для трансферу технологій законодавчі акти у сфері інтелектуальної власності мають важливе значення. Однак на сьогодні багато питань щодо об'єктів права інтелектуальної власності недостатньо врегульовано нормативно-правовими актами. Яскравим прикладом цьому можуть бути наукове відкриття та ноу-хау.

Так Цивільний кодекс України (далі – ЦКУ) наукові відкриття відносить до об'єктів права інтелектуальної власності. Глава 38 ЦКУ присвячена питанням правового регулювання наукового відкриття. У ній визначається, що „науковим відкриттям є встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання“. Автор має право надати науковому відкриттю своє ім'я або спеціальну назву. Право на наукове відкриття засвідчується дипломом та охороняється у порядку, встановленому законом [3]. Але на сьогоднішній день не прийнято жодного закону стосовно наукового відкриття, що є значною прогалиною в законодавстві. Адже Україна має потужний науковий потенціал, здатний робити власні наукові відкриття, яким потрібна надійна та ефективна правова охорона, а також розширення обсягу прав автора (авторів) наукового відкриття [4].

Що ж стосується поняття „ноу-хау“, то взагалі постає питання, а чи можна його віднести до об'єктів права інтелектуальної власності. У ЦКУ надається перелік об'єктів права інтелектуальної власності, проте ноу-хау серед них немає. Також слід зазначити, що ноу-хау не регулюється жодним законом. Натомість у переліку об'єктів права інтелектуальної власності за ЦКУ можна знайти комерційну таємницю, що регулюється Постановою Кабінету Міністрів України „Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці“. Також у Проекті Закону

України „Про охорону прав на комерційну таємницю“ зазначається, що ноу-хау є „непатентованою практичною інформацією, що становить комерційну таємницю...“ [5]. Тому досить часто поняття „ноу-хау“ та „комерційна таємниця“ ототожнюються, адже в нормативно-правових актах немає чіткого розмежування даних понять.

Отже, наведені нами неузгодження й протиріччя потребують уточнення в Законі, зокрема щодо такого базового поняття як „об'єкт технології“.

Відповідно до Закону, „трансфер технології – це передача технології, що оформлюється шляхом укладання двостороннього або багатостороннього договору між фізичними та/або юридичними особами, якими встановлюються, змінюються або припиняються майнові права й обов'язки щодо технології та/або її складових“ [1]. Таке визначення, на нашу думку, значно звужує поняття трансферу технологій. Адже трансфер технологій – це комплексне поняття, що включає в себе декілька важливих етапів, а не лише кінцевий результат – укладання договорів.

Закон визначає досить широке коло суб'єктів трансферу технологій, а саме:

- центральний орган виконавчої влади у сфері освіти та науки (далі – уповноважений орган), а також інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, які беруть участь у закупівлі, передачі та/або використанні технологій;

- Національна академія наук України та галузеві академії наук, установи науки, освіти, охорони здоров'я й інші установи, де створюються та/або використовуються технології та яким належать майнові права на технології;

- науково-виробничі об'єднання, підприємства, установи й організації, незалежно від форми власності, де створюються та/або використовуються технології;

- фізичні особи, які беруть участь у створенні, трансфері та впровадженні технологій, надають інформаційні, фінансові та інші послуги на всіх стадіях просування технологій та їх складових на ринок;

- юридичні та фізичні особи, які є постачальниками складових технологій, що використовуються під час застосування технологій, які пропонуються до трансферу;

- юридичні та фізичні особи, які надають технічні послуги, пов'язані із застосуванням технологій;

- технологічні брокери [1].

Водночас Законом передбачається, що суб'єкти трансферу технологій взаємодіють шляхом:

- обміну досвідом та інформацією щодо науково-технологічних досягнень;

- проведення консультацій з основних питань науково-технічної й технологічної політики стосовно застосування технологій та їх складових;

- виробництва та кооперації поставок складових технологій у межах договорів про їх трансфер;

- укладання інших цивільно-правових договорів відповідно до законодавства [1].

Таким чином, з викладеного вище можна зробити висновок, що шляхи взаємодії суб'єктів трансферу технологій виходять за межі визначення самого поняття трансферу технологій, даного Законом. Адже перший та другий пункт не передбачають укладання договору, у той час як Закон наголошує на тому, що трансфер технологій – це передача технологій саме шляхом укладання двостороннього або багатостороннього договору. Міжнародне співробітництво

України у сфері трансферу технологій, що передбачається Законом, також виходить за межі визначення даного поняття, наведеного в Законі. Тож доцільно надати більш широке визначення даного процесу. Окрім того, у даному переліку не передбачається взаємодія суб'єктів трансферу технологій під час їх створення.

На рисунку пропонуємо схему взаємодії суб'єктів трансферу технологій.

Рис. Взаємодія суб'єктів трансферу технологій

У другому розділі Закону, присвяченому повноваженням суб'єктів державного регулювання діяльності у сфері трансферу технологій, також є певні неточності, що потребують уваги. Так у визначенні термінів та в переліку суб'єктів трансферу технологій точно не встановлюється, які саме суб'єкти можуть здійснювати таке державне регулювання. Аналізуючи даний розділ, можна зробити висновок, що до суб'єктів державного регулювання діяльності у сфері трансферу технологій Закон відносить: уповноважений орган, центральний орган виконавчої влади, Національну та галузеві академії наук, Раду міністрів АР Крим, місцеві органи виконавчої влади, виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад у сфері трансферу технологій [1]. Враховуючи, що значна частина Закону присвячена повноваженням центрального органу виконавчої влади, виходить, що саме від політики даного органу залежатиме ситуація на ринку високих технологій в Україні.

У даному розділі також є стаття, присвячена особливостям трансферу технологій від установ, що їх створюють та розробляють, до підприємств, організацій України. При цьому перший пункт статті „регулює“ відносини у сфері трансферу технологій лише у випадку, якщо технологія створена за рахунок бюджетних коштів. А другий пункт – якщо складові технологій частково створено за рахунок власних коштів, а частково – за рахунок державних, то передбачається, що

майнові права на ці складові розподіляються на підставі договору про їх створення та використовуються за умовами договору про їх трансфер. На нашу думку, питання передачі новостворених технологій до підприємств мають першочергове значення для їх розвитку в сучасних умовах господарювання й повинні розглядатися в Законі більш повно та детально.

У наступному розділі Закону розглядаються форми державного регулювання діяльності у сфері трансферу технологій і визначаються:

– мета державного регулювання (чомусь аж у III розділі?!);

– державна експертиза технологій, що проводиться лише тоді, якщо суб'єктами трансферу технологій передбачається отримання субсидій або технології плануються для використання в Україні за рахунок державних коштів;

– державна реєстрація договору про трансфер технологій. Міністерство освіти та науки видало Наказ „Про затвердження Порядку Державної реєстрації договорів про трансфер технологій та ведення Державного реєстру договорів про трансфер технологій“. Проте відкритого доступу до даного реєстру немає. При цьому здійснюється реєстрація лише тих договорів, для яких суб'єктами трансферу технологій передбачається отримання субсидій або технології плануються використовувати в Україні за рахунок державних коштів;

– патентно-кон'юнктурні дослідження (не визначена процедура їх проведення, в якому випадку їх слід проводити тощо);

– державна акредитація фізичних та юридичних осіб на право здійснення посередницької діяльності у сфері трансферу технологій.

Розділ IV Закону присвячується договорам про трансфер технологій: умови укладання, види договорів (про поставку промислової технології; технічно-промислової кооперації; про надання технічних послуг; інжинірингу; про створення спільних підприємств; про надання в оренду або лізинг складових технологій, обладнання; комерційної концесії), обмеження щодо укладання [1]. При укладанні договорів про трансфер технологій, крім даного розділу Закону, необхідно також керуватися нормами Цивільного та Господарського кодексів України. На нашу думку, до обмежень щодо укладання договорів доречно було б включити обмеження щодо ввезення в Україну технологій та/або їх складових, які можуть завдати шкоди навколишньому природному середовищу або здоров'ю людей. Адже даний Закон ніяким чином не регулює питання щодо створення або ввезення небезпечних для життя, здоров'я та екології України в цілому технологій.

Фінансово-економічне забезпечення діяльності у сфері трансферу технологій описується в розділі V Закону. Зокрема визначається, що винагорода авторам технологій та особам, які здійснюють їх трансфер виплачується відповідно до укладеного договору [1]. Незрозумілим залишається поняття „автори технологій“, адже воно відсутнє у визначенні термінів та в переліку суб'єктів трансферу технологій. Право авторства – це особисте немайнове право особи, яка створила об'єкт права інтелектуальної власності. Проте майнові права на об'єкт права інтелектуальної власності не завжди належать їх авторам, тож і договори укладаються, відповідно, не з самими авторами. Тому, як саме буде виплачуватись винагорода авторам розробок технологій у конкретних умовах трансферу технологій – залишається невизначеною проблемою.

Також у даному розділі йдеться про те, що кошти, одержані в результаті трансферу технологій, створених або придбаних за рахунок державних коштів, майнові права на які належать державі, підлягають зарахуванню до спеціального фонду Державного бюджету [1]. Але Закон не визначає поняття „майнові права“. Якщо ж проаналізувати ЦКУ, можна дійти висновку, що майнові права не можуть належати державі, адже в переліку суб'єктів права інтелектуальної власності держава взагалі відсутня [3].

Потребує уваги й той факт, що державні гарантії щодо погашення кредиту комерційних банків, наданих для придбання технологій та їх складових, надаються лише підприємствам, що здійснюватимуть випуск продукції за державним замовленням, належать до сфери управління центральних органів виконавчої влади, Національної та галузевих академій наук [1]. А також те, що субсидіювання трансферу технологій здійснюється за пріоритетними напрямками інноваційної діяльності загальнодержавного рівня й відбувається

в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України (де шукати даний порядок Закон не визначає). Тобто фінансова підтримка та стимулювання інноваційної діяльності з боку держави просто відсутні.

Отже, навіть дуже стислий аналіз існуючого в Україні Закону „Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій“ та характеристика основних частин даного Закону свідчать про його недосконалість та необхідність доопрацювання. Водночас, цей Закон є вкрай необхідним і актуальним у ринкових умовах господарювання сучасних підприємств під час міжнародної економічної інтеграції.

Висновки з даного дослідження. З вищенаведеного можна зробити висновки, що даний Закон не висвітлює в повній мірі чи не найголовніші питання щодо новостворених технологій та їх трансферу, а саме:

1. Етапи трансферу технологій: їх послідовність, мету, завдання, зміст та особливості, яким чином вони відбуваються тощо. З метою реалізації Закону був виданий Наказ Державного комітету України з питань науки, інновацій та інформатизації про затвердження Методичних рекомендацій з комерціалізації розробок, створених у результаті науково-технічної діяльності. Дані Методичні рекомендації досить повно відображають процедуру комерціалізації розробок вищих навчальних закладів та наукових установ державної форми власності. Як завжди виникає проблема ототожнення комерціалізації з трансфером технологій. На нашу думку, дані Методичні рекомендації хоча й створені для установ державної форми власності, – проте можуть бути адаптовані до роботи в установах недержавної форми власності.

2. Не визначається те, яким чином відбувається трансфер технологій за кордон та із-за кордону. Особливо гостро постають питання впровадження в нашій країні закордонних технологій, що в інших країнах вже не користуються попитом або ж взагалі заборонені у зв'язку з їх небезпечністю. Адже Закон ніяким чином не регулює ці питання: не передбачається експертиза таких технологій, узгодження при ввезенні їх в Україну та заборона, якщо вони є небезпечними для життя та здоров'я людей та/або навколишнього природного середовища.

3. Не зрозуміло також те, яким чином стимулюється та підтримується діяльність зі створення нових технологій. Адже Наказ Міністерства промислової політики „Про затвердження Порядку конкурсного відбору інноваційних проектів у сфері промисловості“ втратив чинність. Нового регламенту на сьогодні немає. А те „стимулювання“ чи „підтримка“, що передбачається Законом (стосовно кредитування та субсидіювання), якимось зовсім не стимулює діяльність зі створення нових технологій.

Як відомо, на сьогоднішній день створено законопроект Закону України „Про внесення змін до Закону України „Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій“. Відповідне викладення законопроекту й досі підлягає обговоренню та корегуванню. Тож сподіваємось, що до законопроекту будуть внесені необхідні зміни, а прийнятий на його основі закон буде

досить повно висвітлювати питання трансферу технологій. У подальшому ми вважаємо за необхідне проводити дослідження, спрямовані на аналіз законодавчої бази кожного етапу трансферу технологій.

Список літератури / References

1. Закон України „Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій“ від 12.09.2006 № 123-V: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/143-16>. – 24.09.2012

Law of Ukraine “On state regulation of activities in the field of technology transfer”, dated September 12, 2006 No. 123-V, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/143-16> (accessed September 24, 2012).

2. Закон України „Про наукову і науково-технічну діяльність“ від 13.12.1991 №1977-XII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1977-12>. – 24.09.2012 р.

Law of Ukraine “On the scientific and technical activities”, dated December 13, 1991, No.1977-XII. – available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1977-12> (accessed September 24, 2012)

3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page>. – 24.09.2012 р.

Civil Code of Ukraine, dated January 16, 2003, No.435-IV. available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page> (accessed September 24, 2012)

4. Підпригора О. Наукове відкриття в Цивільному кодексі України: [Електронний ресурс] / О. Підпригора // Інтелектуальна власність. – Режим доступу: <http://patent.km.ua/ukr/articles/i159>. – 24.09.2012 р.

Pidpryhora, O. “Scientific discovery in the Civil Code of Ukraine”. available at: <http://patent.km.ua/ukr/articles/i159> (accessed September 24, 2012).

5. Проект Закону України „Про охорону прав на комерційну таємницю“: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iprgroup.ua/resources/legislation/ukraine/normative-act/commercial-secret/commercial-secret_353.html. – 24.09.2012 р.

Bill of Ukraine “On the protection of trade secrets”, available at: http://www.iprgroup.ua/resources/legislation/ukraine/normative-act/commercial-secret/commercial-secret_353.html (accessed September 24, 2012).

Цель. Проведение анализа Закона Украины „О государственном регулировании деятельности в сфере трансфера технологий“ и его сопоставление с другими нормативно-правовыми актами, отдельные положения которых имеют отношение к трансферу технологий, а также выявление противоречий между данными нормативно-правовыми актами и недостатков в Законе.

Методика. Проведённые исследования основаны на использовании методов анализа и синтеза, группировки и сравнения, а также системного анализа.

Результаты. Рассмотрен и проанализирован Закон Украины „О государственном регулировании деятельности в сфере трансфера технологий“. Выявлены несоответствия между данным Законом и другими нормативно-правовыми актами, а именно: Гражданским ко-

дексом Украины, Законом Украины „О научной и научно-технической деятельности“, законами Украины, которые регулируют отношения в сфере интеллектуальной собственности. Даны предложения относительно возможных путей правового урегулирования трансфера технологий в Украине.

Научная новизна. Заключается в том, что предложено скорректировать понятия „технология“, „объект технологии“, дополнить и расширить понятие „трансфер технологий“, которые приведены в Законе Украины „О государственном регулировании деятельности в сфере трансфера технологий“, а также определены вопросы, которые не регулируются действующим законодательством, однако нуждаются в таком регулировании.

Практическая значимость. Выводы данного исследования могут быть основой для усовершенствования законодательной базы Украины по каждому этапу трансфера технологий.

Ключевые слова: технология, трансфер технологий, интеллектуальная собственность, научно-техническая деятельность, объекты права интеллектуальной собственности, инновационная деятельность

Purpose. To analyze the Law of Ukraine “About the State Regulation of Activities in the Field of Technology Transfer” and to compare it with other normative-legal acts, certain theses of which are related to technology transfer, to find out the contradictions between these normative-legal acts and faults in the Law, and to offer a solution.

Methodology. The research is based on the methods of analysis and synthesis, methods of grouping and comparison and also of system analysis methods.

Findings. The Law of Ukraine “About the State Regulation of Activities in the Field of Technology Transfer” has been considered and analyzed. The contradictions have been detected between the mentioned law and some normative-legal acts, namely the Civil Code of Ukraine, the Law of Ukraine “About the Scientific and Technical Activities”, and laws of Ukraine regulating the relations in the sphere of intellectual property. As a result we have made suggestions regarding the possible ways of regulation of the technology transfer in Ukraine.

Originality. We propose to adjust the concepts of ‘technology’, ‘object of technology’, to supplement and expand the concept of ‘technology transfer’, which are defined in the Law of Ukraine “About the State Regulation of Activities in the Field of Technology Transfer”. We have determined the questions which are not considered by existing legislation but require legal regulation.

Practical value. The conclusions of this research can be the basis for improvement of the legislative base of Ukraine concerning each stage of technology transfer process.

Keywords: technology, technology transfer, intellectual property, scientific and technical activities, objects of intellectual property rights, innovative activities

Рекомендовано до публікації докт. техн. наук В.О. Петренко. Дата надходження рукопису 16.10.12.